

1 (393)
2025

Przegląd Zachodni

Czasopismo Instytutu Zachodniego w Poznaniu

Kwartalnik

Dziedzictwo wojny

- 5 Od redakcji
- 7 *Anna Potyrała*, Dziedzictwo Norymbergi. Odpowiedzialność indywidualna za zbrodnie międzynarodowe w XXI wieku
- 33 *Izabela Paszko*, Zarys niemieckiego krajobrazu upamiętnienia – współczesne konteksty i wyzwania
- 55 *Joanna Modrzejewska-Leśniewska*, II wojna światowa i zimna wojna jako determinanty międzynarodowej i wewnętrznej sytuacji Afganistanu
- 73 *Olaf Bergmann*, Problematyka integracji i unifikacji Ziem Zachodnich z Drugą Rzeczypospolitą w enuncjacjach prasowych „Gospodarki Zachodniej” z lat 1936-1938
- 103 *Marceli Tureczek*, Dezintegracja przeszłości. Jakim „bagażem” dla kolejnych pokoleń jest Zachodnia i Północna Polska?
- 121 *Justyna Kijonka*, Górnośląskie *katharsis*

ŹRÓDŁA

- 151 *Ks. Dariusz Śmierzchalski-Wachocz, Bożena Grabowska*, Co działo się w Gądkowie Wielkim w 1945 roku – obraz niemieckiego hitlerowskiego obozu pracy w Gross Gandern na podstawie relacji świadków

PRZEGLĄDY I KOMENTARZE

- 177 *Marek Mikołajczyk*, Uwagi o notatkach wojennych Pierre’a Renouvina

OCENY I OMÓWIENIA

- 189 *Richard Overy*, Interdyscyplinarnie o wojnie. *Why war?* (omów. *Michał Gęsiarz*)

Szanowni Państwo,

osiemdziesiąta rocznica zakończenia II wojny światowej upływa w cieniu zasadniczych zwrotów relacji międzynarodowych oraz toczących się wojen, które – wydawało się – nie mogły już epatować tak wielką skalą i okrucieństwem. Czy historia okazała się nieskuteczną nauczycielką? Pytanie to stawiają dziś już nie bezpośredni świadkowie, lecz pokolenia dziedziczące zobowiązania, traumy i pamięć o wojnie oraz jej konsekwencjach. Dla ich tożsamości przeszłość nie zastyga w spiżowych monumentach; jej percepcja zależy od kolejnych doświadczeń i zewnętrznych uwarunkowań – jak dzieje się to na Ziemiach Zachodnich i Północnych czy Górnym Śląsku. Bez demokratycznego przełomu 1989, otwartych granic oraz swobody dyskusji nie byłoby współczesnej codzienności (by nie powiedzieć – banalności) polsko-niemieckiego sąsiedztwa, ani nie zostałyby przełamane tabu i milczenie o powikłanych losach Górnoszlązaków. Pokoleniowy dystans pozwala uwolnić skrywane z różnych powodów fakty i przekonać się o wspólnocie wielu doświadczeń. Współczesne konteksty nakładają nowe wyzwania, jak dzieje się to w niemieckiej kulturze pamięci, multiplikowanej przez zmiany demograficzne i społeczne, determinowane następstwami zjednoczenia dwóch państw niemieckich oraz imigranckim pochodzeniem sporej części populacji. A dotyczy to przecież państwa o istotnych sukcesach w kształceniu obywatelskim. Godny podkreślenia jest lokalny, oddolny charakter impulsów inspirujących współczesną pamięć oraz obecna w wielu krajach prawdziwa eksplozja technologiczna środków wykorzystywanych w utrwalaniu i udostępnianiu świadectw przeszłości.

Użyte w tytule niniejszego tomu czasopisma słowo **dziedzictwo** – wartościujące pozytywnie – tworzy swoistą kontradycję z destrukcyjną rzeczywistością wojny. W jak odległej perspektywie sytuuje się porozumienie narodów toczących dziś wojnę, ile pracy nad świadomością jednostek oraz edukacji potrzeba, by sprostować fałsz, obłudę i zwykły brak wiedzy? Przykład odległego Afganistanu pokazuje, że nawet zachowanie neutralności w globalnym konflikcie nie chroni po jego zakończeniu przed uwikłaniem w mocarstwową rywalizację. Egoizmy, także zbiorowe, biorą górę nad wypracowywanymi przez dziesięciolecia modelami prawnej odpowiedzialności jednostek za zbrodnie międzynarodowe. Historia uczy wolniej, niż chcą tego idealiści (potwierdziły to również prace Pierre'a Renouvina), wypada zatem zaakceptować fakt, że dziedzictwo dziejowych katastrof długo jeszcze nie będzie wyłączną domeną historyków.

Tegoroczna edycja „Przeglądu Zachodniego” przypada w roku **jubileuszu osiemdziesięciolecia czasopisma**. Pierwszy jego numer, liczący ledwie 60 stron, datowany był na lipiec 1945 r. i zawierał m.in. artykuł Zygmunta Wojciechowskiego. Założyciel Instytutu Zachodniego oraz jego pisma wskazywał na konieczność społecznego zaangażowania, budowania racji stanu i świadomości obywatelskiej. Próbą rocznicowej rekapitulacji zagadnień analizowanych na przestrzeni minionych dekad jest dwutomowa antologia zatytułowana *80 lat „Przeglądu Zachodniego”*. Cyfrowe archiwum na stronach internetowych Instytutu Zachodniego udostępnia wszystkie dotychczasowe wydania, których liczba zbliża się do 400, a dynamika współczesności z pewnością inspiruje naukowców oraz analityków do współtworzenia kolejnych edycji czasopisma.

Natalia Jackowska